

CULTUUR EDUCATIE

VMBO

VSO

PRO

2013-2020

FONDS VOOR
CULTUUR
PARTICIPATIE

Inhoudsopgave

Voorwoord: Directeur-bestuurder Hedwig Verhoeven	2
Infographic	3
Column Peter van der Zant	5
Cultuurreporters: Door de lens de wereld leren kennen	6
Minikronieken: iedereen heeft een verhaal	9
De drie schooltypes aan het woord: Nieuwe ingangen tot groei	12
Aladdin op Saba: “Haal het beste uit jezelf met muziek”	15
Vocal Statements: Met muziek zet je raderen in beweging	18
Adelante mytyschool: “Maak van de aanwezige culturele diversiteit een kracht”	21
Vmbo-matchmakers: de aanjagers	23
Gedeputeerde Flevoland: Co-creatie in cultuureducatie voor vmbo werkt!	25
Tips	26
Colofon	27

Voorwoord: Directeur-bestuurder Hedwig Verhoeven

De behoefte aan goede cultuureducatie blijft groeien. Zowel bij de culturele sector, als ook bij de leerlingen en scholen op het vmbo, het voortgezet speciaal onderwijs en het praktijkonderwijs. Hoe groot deze behoefte is, bleek al vanaf onze eerste subsidieregeling die we in 2013 in samenwerking met het Prins Bernhard Cultuurfonds ontwikkelden, voor het vmbo en het praktijkonderwijs. Sindsdien groeide ook onze aandacht voor het vmbo. Nu, jaren later, zijn we onder de indruk als we worden bijgepraat over de diverse culturele activiteiten op het vmbo: er gebeurt enorm veel en er wordt veel bereikt. Wij zien dat op veel scholen de talenten van leerlingen, ook de culturele, op allerlei manieren gestimuleerd en ingezet worden om de toekomst van de leerling nóg kansrijker te maken. Dat de leerlingen serieus genomen worden en de kans krijgen hun rijke potentie ten volste te benutten.

Veel gaat er goed. Maar er kan ook veel nog beter. Voor veel leerlingen is het niet vanzelfsprekend om buitenschools in aanraking te blijven met kunst en cultuur. En ja, op het vmbo is er ruimte voor cultuureducatie, maar er worden vergeleken met bijvoorbeeld havo en vwo, minder uren beschikbaar gesteld. Culturele instellingen kunnen de aansluiting van hun cultuureducatieve programma's nóg beter op het vmbo, vso en pro richten. Dat levert niet alleen een betere match op, het doet ook recht aan het feit dat vmbo-leerlingen 60% vormen van alle schoolgaande jongeren tussen de 12 en 15 jaar.

In 2018 gingen wij als Fonds zelfstandig verder met het ontwikkelen van subsidieregelingen voor het vmbo, het pro en vso. We kregen van het ministerie van OCW een aanzienlijk budget om ervoor te zorgen dat nog meer scholen op een duurzame manier konden werken aan het ontwikkelen en stimuleren van cultuureducatie voor hun leerlingen. In september 2020 sloten we de regeling voortijdig, vanwege de grote belangstelling en het bereiken van het subsidieplafond.

We hebben tussen 2013 en 2020 bijna 200 mooie projecten mogen ondersteunen. Projecten die door de grote inzet van medewerkers van culturele instellingen, bevlogen docenten, cultuurcoördinatoren en betrokken directeuren, bij tienduizenden leerlingen iets teweeg hebben gebracht. Wij zijn er trots op dat we al deze projecten in heel Nederland, inclusief het Caribisch deel van het Koninkrijk, mede mogelijk konden maken. In deze publicatie gaan we in vogelvlucht langs de afgelopen jaren en geven we het woord aan een kleine selectie van deze projecten en aan enkele zeer bij het onderwerp betrokken personen en organisaties.

En we gaan door! Van demissionair minister van Engelshoven hebben we voor de periode 2021-2024 een bedrag van 8 miljoen euro toegezegd gekregen om ons te blijven richten op deze belangrijke doelgroep. Zo blijven we cultuur toegankelijk maken voor iedereen. Culturele instellingen die samen met één of meer scholen willen werken aan cultuureducatie kunnen een aanvraag doen. Meer informatie over deze regeling is te vinden op onze website: cultuurparticipatie.nl/vmbo

Ik wens u namens ons hele team veel leesplezier én inspiratie met deze publicatie toe. Tot ziens!

Hedwig Verhoeven

A handwritten signature in black ink, which appears to read 'Hedwig Verhoeven'. The signature is stylized with long, sweeping lines.

INFOGRAPHIC

2013 - 2020

- 22 Beeldende kunst
- 10 Dans
- 19 E-cultuur
- 45 Film & Fotografie
- 1 Archieven
- 3 Immaterieel Erfgoed
- 3 Letteren
- 17 Muziek
- 25 Theater
- 3 Urban Arts
- 6 Design
- 42 Overig

DISCIPLINES

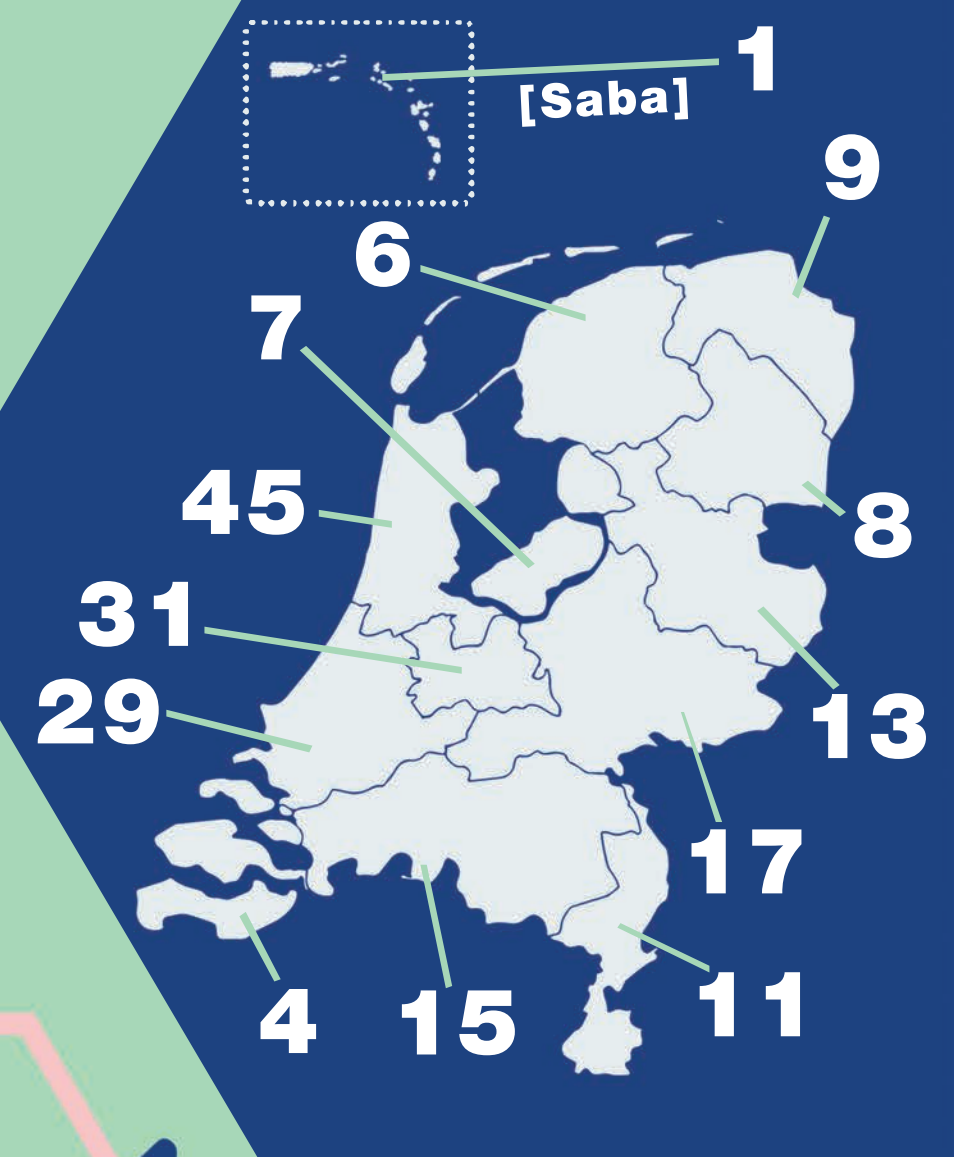
**nieuwe
regeling
vanaf
2021**

**Ruim € 10.250.000,-
uitgegeven
196 PROJECTEN
GESTEUND**

USQ

VMBO

**PRAKTIJK
ONDERWIJS**

**Provincie Utrecht
zette eigen
Matchmakers in**

**5 jaar
samenwerking
met**

PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS

Column Peter van der Zant

“Kijk naar buiten. Iedereen die je daar ziet werken, zijn vmbo’ers”, zei een docent eens om te laten zien hoe belangrijk dit onderwijstype voor de samenleving is. Meer dan de helft van de leerlingen in het voortgezet onderwijs gaat naar het vmbo en dat is maar goed ook, want de komende jaren is er waarschijnlijk een schreeuwende behoefte aan mensen met een praktische opleiding. Creativiteit en technische en artistieke vaardigheden zijn in de beroepspraktijk volgens alle deskundigen van toenemend belang. Cultuureducatie is daarom niet iets extra’s in het onderwijsprogramma, maar pure noodzaak om straks succesvol je vak te kunnen uitoefenen.

Dan moeten de culturele activiteiten wel aansluiten bij de interesses en leefwereld van de vmbo-leerlingen. Ook door vmbo-leerlingen zelf worden kunst en cultuur nog te vaak geassocieerd met saaie voorstellingen of abstracte schilderijen. Terwijl cultuureducatie, zeker ook in het vmbo, kan gaan over mode, over popmuziek en hiphop, dans, film of de geschiedenis van ambachten.

Gelukkig zijn er in Nederland allerlei initiatieven om leerlingen te betrekken bij de keuzes in het programma van culturele activiteiten op school. Culturele instellingen bieden steeds vaker programma’s aan die specifiek voor het vmbo zijn ontwikkeld, waarbij liefst nog een onderscheid wordt gemaakt tussen leerlingen van de diverse leerwegen.

In het vernieuwde vmbo zijn er nog altijd maar weinig uren ingeruimd voor de kunstvakken en CKV. Maar culturele activiteiten kunnen net zo goed onderdeel vormen van andere (keuze)vakken of leergebieden als loopbaanoriëntatie. Eén van de mensen die ik sprak tijdens de onderzoeken die ik deed naar cultuureducatie in het vmbo, verwoordde het als volgt: “Als je bij het vmbo een visie ontwikkelt op cultuureducatie, dan moet dat het antwoord zijn op de vraag: wat wil ik de leerlingen met het onderwijs meegeven en wat kunnen kunst en cultuur daaraan bijdragen?”

Peter van der Zant verrichtte de afgelopen tien jaar in opdracht van het Fonds voor Cultuurparticipatie diverse onderzoeken naar cultuureducatie in het vmbo.

Door de lens de wereld leren kennen

Hoe krijg je zelfstandig werkende vmbo-leerlingen die zelf op mensen afstappen, afspraken maken en nakomen, en informatie goed kunnen beoordelen? Filmeducatieproject Cultuurreporters inspireert leerlingen én docenten om hun grenzen te verleggen.

Cultuurreporters kreeg in 2014 subsidie via de vmbo-regeling van het Fonds om een doorlopende leerlijn non-fictiefilm van 3 jaar te ontwikkelen en op scholen in te voeren. Het project begon op 6 scholen; op 3 daarvan hoort Cultuurreporters nu bij het vaste curriculum. Er hebben zich ook alweer nieuwe scholen gemeld. De leerlijn bestaat uit 10 blokken waarin leerlingen steeds een mini-docu of reportage maken, inclusief research, rondom een thema zoals: je familiegeschiedenis, een beroep, een campagne, nepnieuws.

Ervaringsdeskundigen **Noor** en **Jasmijn**, inmiddels vierdeklassers, gaan in gesprek met hun docent en de bedenker van de lessen.

Jasmijn: 'We verdeelden zelf de taken, dat ging prima. Je kent elkaar, dus we konden het ook gewoon zeggen als je vond dat iemand bijvoorbeeld wat meer moest doen.' **Noor:** 'Ik heb veel met dezelfde klasgenoten samengewerkt en expres mensen uitgekozen die ook van hard werken houden.'

Kim, de docent: 'Er zijn natuurlijk ook groepjes die minder zelfstandig werken, maar we gaan uit van de intrinsieke motivatie van leerlingen. We geven voor dit vak bijvoorbeeld geen cijfers. Leerlingen kunnen dus niet besluiten genoeg te nemen met een onvoldoende, maar moeten opdrachten gewoon naar behoren maken. Ik merk dat dat ze motiveert, al moeten ze er soms wat extra tijd in steken.'

Noor: 'Ik vond het vooral leuk dat je bij dit vak onderwerpen kan kiezen die je zelf interessant vindt.' Ze maakte onder meer een filmpje waarin ze al haar favoriete leesplekjes liet zien, een spotje 'red de zeedieren' en een documentaire over een boerderij. 'En dat je verschillende dingen tegelijk leert,' gaat ze verder. 'Filmmaken, interviewen en van alles over de onderwerpen die je kiest. Ik interviewde bijvoorbeeld een

boerin en zij bleek geen opleiding voor haar werk te hebben gevolgd - ik had nooit gedacht dat dat kon. Die eindopdracht was het leukst, daarin kon je alles gebruiken wat we geleerd hadden.'

Jasmijn ging toevallig ook naar een boerderij, voor de opdracht 'breng een beroep in beeld'. 'Dat vond ik heel interessant, want mijn opa is boer en we hebben thuis een trekker, dus het zit wel in de genen. Wat ik moeilijk vond was om een kunstenaar te vinden voor de kunstclip. En interviewen vond ik eerst heel spannend. Je gaat bij dit vak echt over je grenzen heen, ik ben er minder verlegen door geworden en vind het niet meer eng mezelf op zo'n groot scherm terug te zien. Je leert ook afspraken maken en op tijd te

komen.' 'Ja, daar heb je later ook echt wat aan, dat had ik niet verwacht van dit vak,' vult **Noor** aan. 'En ik heb ook geleerd dat het niet zomaar op je af komt, je moet er echt wat voor doen.'

Ze voegen de daad bij het woord en vragen aan Meldrid: 'Hoe bedenkt je nou zoiets? Hoe kom je bijvoorbeeld op de onderwerpen?'

Meldrid: 'Dat doe ik samen met mijn collega Mirna Ligthart, die Cultuurreporters oprichtte. Ik praat veel met docenten en ik bedenkt – en kijk op tv en online – hoe je op verschillende manieren documentaires kunt maken. We hebben eerst blokken getest, ook bij jullie op school. Zo kwam ik erachter dat je soms ergens meer uren voor nodig hebt, dat iets lastiger was dan ik dacht, of dat de volgorde anders moest. Na 7 jaar weten we wel dat de leerlijn zo goed in elkaar zit.'

Jasmijn: 'Maar sommige filmpjes zijn wel heel oud, daarin zie je nog klaptelefoons...'
'Klopt, daarom gaan we het lesmateriaal samen met de docenten nu actueler maken,' zegt **Meldrid**.
Daarvoor heeft de organisatie elders vervolgsubsidie aangevraagd. Daarmee wil Cultuurreporters het lesmateriaal ook digitaal beschikbaar maken op [LessonUp](#), de samenwerking met [Netwerk Filmeducatie](#) intensiveren en het aantal deelnemende scholen uitbreiden.

Noor: 'Sommige onderwerpen leven over tien jaar nog, maar met iets eigentijds kun je makkelijker de connectie maken.'

Meldrid: 'De specifieke onderwerpen kiezen jullie. We proberen de opdrachten tijdloos te formuleren, zo dat je er altijd je eigen invulling aan kan geven. Kim vult aan dat juist het blok over fake news niet doorging door corona.'

Ze heeft ook een vraag aan haar leerlingen: 'Zou je straks, op de havo of een vervolgopleiding, gemakkelijker een filmpje maken, bijvoorbeeld om jezelf mee te presenteren?' **Noor:** 'Ik denk het wel. Er zijn dingen die je echt geleerd moet krijgen, zoals het kikkvorsperspectief.' **Kim:** 'Ik zie trouwens opvallend veel van onze leerlingen terug in vervolgoopleidingen met kunst, media en theater.'

Kim ziet ook dat de keuzevrijheid bij het vak leerlingen motiveert. **Meldrid:** 'Merken jullie daarin een verschil met andere vakken?' **Jasmijn:** 'We krijgen bij Cultuurreporters meer vrijheid om te doen wat je wilt. Bij andere vakken kijken docenten over je rug mee wat je aan het doen bent, hier laten ze je meer los en hebben meer vertrouwen. Dat is een fijn gevoel.'

Meldrid: 'Het vak vraagt om docenten die het aandurven om tegelijk met hun leerlingen dingen te leren, in plaats van alles al te weten. Ze krijgen elk lesblok een docententraining en coaching, en verzorgen de lessen verder zelf. Het zijn ook lang niet alleen kunstdocenten die deze lessen geven, ook docenten Nederlands of wiskunde - die nemen dit mee naar hun andere lessen.'

Kim: 'Het is leuk dat elke school er zo een eigen invulling aan kan geven. Bij ons op school zie je dat de werkwijze zich verspreidt: ook andere docenten laten leerlingen eropuit gaan en laten hen filmpjes maken

of andere media gebruiken. Wij zien film echt als middel om vaardigheden aan te leren. Het gaat niet om het eindproduct maar om hoe je daartoe komt.' Als dat geen wijze levensles is...

Meldrid Ibrahim, educatief ontwerper en docent, ontwikkelt het lesmateriaal van Cultuurreporters en coördineert de docenttrainingen.

Kim Taminiau is docent beeldende vormgeving en decaan aan de Ronerborg. Met 2 collega's geeft ze de lessen Cultuurreporters, een verplicht vak in leerjaar 1 en 2 van vmbo-TL, en in de derde een keuzevak.

Noor en **Jasmijn** zitten in vmbo-4 en volgden de hele leerlijn Cultuurreporters - iets verkort vanwege corona

"Je krijgt een persoonlijk inkijkje; je leert soms meer over een leerling uit één zo'n filmpje dan in een heel jaar - als docent, maar ook als klasgenoot" -
Kim, docent

Minikronieken: iedereen heeft een verhaal

Op het Assink lyceum in Neede doen 2 jaar lang zo'n 30 vmbo-leerlingen per jaar mee aan het project Minikronieken. Per filmcrew van 3 leerlingen maken zij, begeleid door docenten en professionele filmmakers, een korte documentaire waarin een streekgenoot centraal staat.

Hoe kwam Minikronieken op het Assink?

Masja de Roy, initiatiefnemer Minikronieken: De methodiek is nu voor leerlingen aangepast, maar het project was er al voor volwassenen. Een CKV-docent van de school had het gevolgd en bracht ons in contact.

Marieke, docent Dienstverlening en Producten (D&P), Assink: Veel 'ingewikkelde' projecten, met externen, gaan naar havo of vwo, maar voor vmbo-leerlingen is dit juist ook heel geschikt.

Masja: Onbevangenheid zorgt voor heel mooie gesprekken, want voor de verteller is het ook onwennig.

Hoe staat het met het project? En dwong corona tot veranderingen?

Masja: Dit was de eerste pilot voor leerlingen. We hebben zo'n vijf maanden vertraging opgelopen, want de leerlingen moesten bij mensen thuis komen en dat kon eerder niet. En de 6 begeleidende docenten kregen 3 dagen training, over camerawerk, montage en iets over de methode. We hebben net alle evaluaties gehouden en komende vrijdag is de première in het theater.

Hoe vond je het om dit te doen?

Marijn, leerling vmbo-kader 3: Het filmen zelf vond ik het allerleukst. We hebben er veel van geleerd, met licht enzo. Hiervoor zette ik gewoon de camera neer en filmen maar.

Yoran, leerling vmbo-kader 3: We weten nu van alles over inzoomen en hoe je een goede focus moet zetten. Ik dacht van tevoren dat het saai zou worden, maar het was juist leuk! Het voorgesprek was wel spannend: naar iemand toegaan die je niet kent.

Marijn: Je moest urenlang filmen en daar uiteindelijk tien minuten van overhouden, dus steeds terugkijken, dat was minder.

Marieke: Maar dat zou je een volgende keer wel sneller kunnen, natuurlijk.

Hoe ging de samenwerking in jullie groepje?

We doen al veel samen. De taakverdeling was meteen duidelijk: ik wilde graag achter de camera, Yoran stelde de vragen en de derde wilde regisseren, dat zou mij weer niet liggen.

Daan Bomhof, docent D&P: Het is belangrijk dat ze kunnen doen

waar ze goed in zijn, dat vinden ze vaak ook het leukst. De andere taken mogen ze natuurlijk ook proberen, dat bepalen ze zelf.

Gingen er ook dingen anders dan verwacht?

Yoran: Onze eerste verteller, een wereldkampioen touwtrekken, kon niet verder.

Marieke: Er was een moment dat jullie zeiden: "We hebben wel overal pech mee."

Marijn: Toen wilde de baas van onze school wel meedoen. Die praatte alleen nogal lang en ook over dingen die we niet konden gebruiken voor de film.

Marieke: Wat heel mooi was: veel leerlingen hebben gesprekken gevoerd die je normaal niet zo gemakkelijk zou voeren met een volwassene.

Hoe kwamen jullie eigenlijk aan vertellers?

Masja: We zoeken geen bekende mensen, juist niet. De jongste verteller was 16, de oudste 92.

Marieke: We hadden onze docenten gemaild of ze vertellers konden aandragen, dus we hadden een reserve-lijstje. Maar het is alle groepjes gelukt iemand te vinden. Het was voor ons ook spannend om te zien met wie leerlingen aan zouden komen, daarvoor heb je zo'n pilot nodig.

En welke verhalen maakten indruk?

Yoran: We hebben het nog niet van elkaar gezien. Ik ben heel benieuwd waar de anderen mee komen, en ook wat de ouders van onze film vinden, trouwens.

Marieke: Er was een film over een ex-gedetineerde, en een andere over zijn kind. En het verhaal van een man wiens vader in de Tweede Wereldoorlog in het verzet zat en wapens in de tuin had begraven – hij moest dat geheimhouden. Hij had toen de leeftijd van onze leerlingen nu, dus daar hebben we het over gehad: stel je voor dat je zo'n grote verantwoordelijkheid zou hebben.

Marijn: Iedereen heeft weer een ander verhaal dat interessant is om te horen.

Wat heb je ervan geleerd?

Marijn: Monteren, met licht werken, dingen regelen... we hebben alles zelf gedaan.

Yoran: We hadden nul ervaring. Behalve de technische en praktische dingen, is die ook enorm gestegen. Filmen is leuk om te leren, maar je moest veel voorwerk doen: de camera leren bedienen en veel mailen – we zijn allebei dyslectisch. We hadden er ook veel van geleerd als je alleen een goed gesprek met de verteller zou aangaan, en doorvragen op zijn antwoorden. Dat vond ik het interessantst.

En wat zagen jullie als begeleiders gebeuren?

Marieke: Ze leren er zoveel van: een gesprek voeren en doorvragen, sociale vaardigheden, je verwonderen over iemands leven, noem maar op. Je ziet veel meer van een kind en je zag ze ook van elkaar leren. Film is bijna bijzaak.

Masja: De leerlingen moesten ook een tijdslijn maken van hun eigen leven. Daar zit altijd wel een wending of verrassing in, als je die vindt en goed verwoordt dan zie je mooie aha-momenten. Het bijzondere is, iedereen snapt hoe een verhaallijn met een spanningsboog werkt.

Marieke: Een paar kinderen zagen van een medeleerling ineens: joh, jij hebt zelf een verhaal. Of ze leerden een ouder ineens heel anders kennen: zoals het meisje van wie de vader op weg naar een carrière als profvoetballer geblesseerd raakte en in een fabriek kwam te werken.

Masja: Er gebeurt veel wat je niet kunt sturen. Een wat timide leerling interviewde haar vader, die met psychiatrische patiënten werkt – die moet heel sterk in z'n schoenen staan. Ik hoop dan dat zo'n leerling bepaalde eigenschappen ook in zichzelf ontdekt. Verder zag ik ook veel leuke contacten ontstaan tussen de leerlingen en de filmmakers.

Willen jullie verder met filmmaken of aspecten hieruit?

Marijn: Niet later als werk, ofzo. Maar als ik nu een filmpje maak, kan ik dat veel beter.

Daan: Ik heb in de training dezelfde technieken opgedaan als de leerlingen: licht, compositie, interviewen – om ze te kunnen begeleiden. Die multimediale en sociale vaardigheden zijn overal inzetbaar. D&P is een breed opleidingstraject waarin we veel met partijen buiten de school samenwerken.

Masja: Dit was pas het eerste jaar, dus het project gaat sowieso nog een jaar door.

Marieke: Het is eigenlijk vakoverstijgend. Wij bieden het graag weer aan omdat het zo'n mooie combinatie is van techniek met organisatorische en culturele aspecten en sociale omgang – dat is de meerwaarde.

Yoran: Het maakt het sociale leven buiten breder.

Marieke: We hebben het hem niet eens ingefluisterd, maar dat is precies wat we als school willen en daar past dit project heel goed bij.

NIEUWE INGANGEN TOT GROEI

Vmbo: Anne Marie Noordhuis, cultuurcoördinator en docent, [2College Jozefmavo](#), Tilburg

Project (af): [Vmbo on stage 2.0](#), samen met Factorium en CiST. Leerjaar 1 en 2 krijgen workshops, daarna ontwikkelen leerlingen hun creativiteit in 8 lessen via muziek (dance en hiphop) en digitale techniek. Wie meer wil kan zich via naschoolse talentontwikkeling voorbereiden op Tilburg's got talent, met als hoogtepunt een optreden in 013.

Vso: Marijke Groothuis, cultuurcoördinator, muziekdocent en -therapeut, [School Lyndensteyn](#) (Mytyl Tytyl), Beetsterzwaag

Project (t/m 2022): [Samen zin geven](#), samen met Xplosief en Keunstwurk. Een verdiepingsslag voor de vmbo-leerlingen die diplomagericht onderwijs volgen. In vakoverstijgende lessen leggen zij verbindingen tussen onderwijs en hun dagelijkse leven, via de stappen: verkennen, opzetten, uitvoeren en presenteren & evalueren.

Pro: Lisette van den Berg, directeur PR033-college, Amersfoort

Pilotproject (af): Art&Music, samen met NEOS (Scholen in de Kunst). Ontwikkelen van een 3-jarige doorlopende leerlijn, waarin leerlingen ervaringen opdoen in (media)kunst en muziek, en externe docenten ervaring opdoen in het praktijkonderwijs.

Een aparte subsidieregeling voor cultuureducatie in het vmbo, vso of pro? Waarom is dat eigenlijk nodig? Gaat cultuuronderwijs hier anders dan op andere scholen, en hoe dan? Daarover kunnen mensen die er werken ons - en elkaar - meer vertellen.

• *Hoe belangrijk is cultuureducatie voor jullie leerlingen?*

Marijke: Binnen de culturele vakken leren zij andere perspectieven zien en ontdekken ze hun eigen mogelijkheden en grenzen. Onze leerlingen hebben een fysieke en/of meevoudige beperking of langdurige ziekte, daarom is het ontzettend belangrijk om zich te uiten via kunstvakken en om nieuwe wegen te ontdekken. Met een spierziekte kun je misschien niet drummen op een drumstel, maar middels technologie toch in de groep meedoen.

Lisette: wij hebben leerlingen met vooral talenten voor praktijkvakken. Zij krijgen door cultuureducatie kansen deze en nieuwe talenten te ontdekken en ontwikkelen, terwijl ze vaak al veel teleurstellingen hebben doorgemaakt omdat ze niet meekwamen met theoretische lesstof. Wij hebben een jongen die hier ontdekte dat hij fantastisch kleding kan ontwerpen, die vroeg: mag ik extra komen? Daar doe je het voor.

• *Wat wil je weten van de anderen?*

Marijke: Binnen onze pilot zijn wij vakoverstijgend bezig. We ontdekken dat door kunstvakken te combineren met bijvoorbeeld Nederlands en Mens en Maatschappij mooie discussies ontstaan en prachtige ontwerpen en composities. Wordt er in het reguliere onderwijs ook vakoverstijgend gewerkt? En hoeveel tijd wordt er besteed aan cultuurvakken?

Anne Marie: VMBO on Stage is echt als project ingezet. De meeste leerlingen krijgen 8 lessen per jaar, naast de workshops voor klas 1 en 2. Wij trekken er externen voor aan die inhoudelijk specialist zijn. Maar goed ook, want toen ik de nieuwe rap-rijmwoorden hoorde dacht ik 'schiet mij maar lek', maar de leerlingen begrepen die docent meteen!

Lisette: Wij werken sowieso vakoverstijgend. Art&Music is onderdeel van bredere keuzeblokken en komt terug in de afsluitweken. We hebben daarvoor wel inhoudelijk geschoolde praktijkdocenten, die deze lessen via een leerlijn kunnen geven.

• *Welke onderlinge verschillen en overeenkomsten zien jullie, qua cultuureducatie?*

Lisette: Ik denk dat het in het vso en het pro nóg belangrijker is dat de docent aansluit op de leerlingen en hun manier van leren. Je moet echt een relatie met ze aangaan om hun interesse te wekken. Verschil komt vooral door je locatie: in steden is de variëteit aan achtergronden enorm. Soms hebben leerlingen een paar jaar geen onderwijs gehad doordat ze in een vluchtelingenkamp verbleven.

Anne Marie: Wij zijn verhuisd en gingen in 4 jaar tijd van 3% naar 40% leerlingen met een niet-Westerse achtergrond. Probeer maar eens met zo'n diversiteit aan te sluiten op elke leerling. Ik had een derdeklasser die nog nooit in een bioscoop was geweest en alleen Nederlandse muziek luisterde – bij CKV ging er een wereld voor hem open. Wat ze van huis uit meekrijgen, bepaalt deels je aanpak: wat je aanbiedt en hoe.

• *Hebben jullie ook een beeld van de verschillen en overeenkomsten met havo en vwo?*

Anne Marie: Motivatie staat voorop, zoals op meer scholen. Maar bij ons betekent het dat je niet heel sturend kunt werken, met een vaste inhoud en doelen die je per se wilt halen.

Lisette: Soms moet je bij ons je plannen bijstellen; het is een gezamenlijke zoektocht. Wie anders leert, vraagt om een docent die daar nieuwsgierig naar is. De concentratieboog en manier van instructie geven verschillen bijvoorbeeld. Bij onze leerlingen heb je met zoveel aspecten te maken, misschien komen er daarom minder snel subsidieaanvragen vanuit deze schooltypes – iedereen heeft de handen al vol.

Marijke: Wat binnen het vso aanpassing vereist is het tempo waarin een project wordt uitgevoerd en de strakke planning in verband met therapieën die hier tijdens schooltijd ook worden gegeven. Een bezoek buiten school brengt extra kosten mee voor vervoer (met een speciale rolstoelbus) en logistiek (er moet verpleging mee). Een strakke projectleiding is dan noodzakelijk om er een leuk uitje van te maken. Volgens mij geldt wel voor elk onderwijstype dat een project draagvlak moet hebben.

Annemarie: Net als het belang van buitenschoolse activiteiten. Die hebben we in de coronatijd zó gemist.

Lisette: Het praktijkonderwijs bleef deels open, maar Art&Music stond stil. We merkten echt hoe belangrijk samen dingen doen en ontdekken voor de ontwikkeling van leerlingen is.

• *Waar moeten andere vmbo/vso/pro-scholen op letten als ze ook projecten willen uitvoeren?*

Anne Marie: Wij hebben redelijk wat leerlingen met leerwegondersteuning of autisme. Dan moet je eerst een veilige sfeer creëren – vaak tot aan de herfstvakantie – voor je met culturele activiteiten begint. Want een leerling die een rap maakt, stelt zich kwetsbaar op.

Lisette: Dat is hét verschil met sociale activiteiten waarbij je niet je creativiteit hoeft aan te boren. Cultuureducatie biedt, door de werkvormen, nieuwe ingangen voor sociaal-emotionele ontwikkeling.

Anne Marie: Je leert jezelf en elkaar op een andere manier kennen. En daarna kun je de uitdaging aangaan iets compleet nieuws te proberen.

Lisette: Daarvoor is wel een latente interesse nodig bij leerlingen én docenten. Want je stapt uit je comfort zone. En die spanning geeft soms ook negatief gedrag bij leerlingen.

Anne Marie: Een ander punt is alles goed faciliteren: bedenk waar je voor welke mensen de uren vandaan haalt, bijvoorbeeld voor het schrijven van de subsidieaanvraag.

• *Hoe wordt cultuureducatie onderdeel van het schoolbeleid; wie of wat is daarvoor nodig?*

Marijke: Bij ons zorgt de cultuurcoördinator dat cultuureducatie binnen school een plek heeft, door met werkgroepen in de hele school te werken. We hanteren een meerjarenplan dat we steeds updaten. En meerdere keren per jaar rapporteren we aan de directie.

Lisette: Ontwikkelingen ontstaan bij ons altijd vanuit het team: ieder pakt z'n rol. Yvonne de Jong, onze docent beeldende vorming, nam het initiatief voor deze doorgaande leerlijn en de structurele inbedding ervan in ons curriculum. Zij is de spil van Art&Music. Je hebt iemand nodig die zegt: dit is belangrijk voor onze leerlingen. Die door ervaring en affiniteit weet dat je met kunst en cultuur vaak hetzelfde op een andere manier kunt bereiken, zoals burgerschapsdoelen. Dat je met creativiteit iets kunt aanboren waarmee je bijvoorbeeld je stage beter vol kunt houden.

Anne Marie: Maar voorkom dat alles op 1 persoon blijft hangen. Het moet zo breed mogelijk gedragen worden in school, want als je als enige de kar trekt, kun je hem niet ook nog duwen. Daarom is het ook zo belangrijk een netwerk op te bouwen, zodat je de juiste externen op de juiste plek kunt zetten.

“Haal het beste uit jezelf met muziek”

Op Adelante mytyschool in Houthem werken de docenten in het project “Haal het beste uit jezelf met muziek” wekelijks met een aantal leerlingen van de leerweg Vso-Praktijk met muziek. Het zijn jongeren van 14-18 jaar, die primair een lichamelijke beperking hebben of langdurig ziek zijn. Een deel van deze leerlingen is (zeer) moeilijk lerend. Mieke Buntinx, creatief therapeut drama en coördinator Leerweg Vso en Jos Netto, vakdocent muziek, vertellen over het project.

Mogelijkheden in plaats van beperkingen

Het doel van dit project sluit volgens Mieke Buntinx naadloos aan bij het motto van Adelante namelijk: “Haal het beste uit jezelf”. Samen met onze jongeren richten we ons niet op zijn of haar beperkingen, maar op hun mogelijkheden. Met dit project willen we het beste uit onze leerlingen halen en de grenzen van het haalbare zo ver mogelijk oprekken. Het project is voor de leerlingen een ontdekkingsstocht waarbij ze de mogelijkheden op het gebied van zelfredzaamheid kunnen verkennen en vergroten.

Betrokkenheid team

Jos Netto, vakdocent muziek, verzorgt samen met het team van docenten van Adelante het aanbod. Doordat deze personen gezamenlijk optrekken en van elkaar leren, sluiten de lessen optimaal aan bij deze zeer specifieke doelgroep. Het project is erop gericht de eigen docent zoveel mogelijk ervaring op te laten doen in de manier van werken met de leerlingen, door middel van co-teaching met de vakleerkracht muziek. De rest van het team wordt betrokken, zodat ook zij kunnen ervaren wat het met de leerlingen doet en zij het kunnen inbedden in het curriculum. Hiervoor krijgen ook de teamleden handvaten aangereikt in workshops. Tot slot worden door de vakdocent een aantal hulpmiddelen ontwikkeld en aangepast speciaal voor deze leerlingen, waarmee het voor de eigen docenten ook makkelijker wordt om aan de slag te kunnen.

Een brede leerervaring als handvat voor de toekomst

Het doel van dit project is om de leerlingen die uitstromen naar dagbesteding zoveel mogelijk leerervaringen op te laten doen zodat de leerlingen na de schoolloopbaan voldoende handvatten hebben voor een zinvolle dagbesteding of vrije tijdsinvulling. Het opdoen van een breed aanbod van persoonlijke en sociale ervaringen is voor deze groep van groot belang. In dit brede aanbod vinden we het middel muziek/multimedia erg belangrijk omdat dit aansluit bij de beleefwereld van de leerlingen. Ze leren zich te uiten en te communiceren passend bij hun eigen mogelijkheden. Het zelfvertrouwen van de leerlingen wordt vergroot door het opdoen van succeservaringen doordat ze, met de inzet van de digitale middelen, ondanks hun flinke lichamelijke beperkingen muziek kunnen maken. De leerling leert over verschillende mogelijkheden om zijn/haar vrije tijd te besteden, van het maken van elektronische muziek tot het maken van videoclips en het kennismaken met de techniek binnen het domein van multimedia.

Ervaring van Jos Netto, de muziekdocent

Binnen het speciaal onderwijs is er meer ruimte om de mogelijkheden te onderzoeken die het kind heeft om zich creatief te kunnen uiten. De uitdaging is om niet te denken in de beperkingen van de leerlingen maar juist in de ontelbare mogelijkheden. Binnen het speciaal onderwijs wordt er in kleine groepjes gewerkt, waardoor het kind meer aandacht krijgt en zich dus sneller veilig voelt om iets van zichzelf te laten zien en zo dus ook beter in staat is om samen te creëren.

Een laagdrempelige beleving van samen musiceren

Door goed naar de mogelijkheden van de leerlingen te kijken, zijn we bij de mytyschool Adelante aan de slag gegaan met het bouwen van verschillende aangepaste elektronische muziekinstrumenten die toegespitst zijn op een laagdrempelige beleving van samen musiceren. Door middel van microcontrollers hebben we voor de leerlingen een grote muziek interface gebouwd waarmee de leerlingen samen akkoorden kunnen spelen en melodieën improviseren terwijl ze een beat aansturen. Tijdens de

muziekssessies zie je dat de leerlingen lang hun focus kunnen houden omdat ze dieper in de muziek kunnen opgaan, lange jamsessies zonder onderbreking zijn heel normaal. De beleving van samen musiceren zorgt voor een mooie balans in de groep. Ieders input is even groot, iedereen kan een onderdeel zijn van het creatieve proces. Iedereen doet er toe, wat ook voor deze groep een groot goed is.

Crazy Drumsticks

Een andere uitdaging die we tegenkwamen was het bevorderen en prikkelen van het gevoel voor ritme. Hiervoor hebben we een instrument ontwikkeld dat we de Crazy Drumsticks noemen. De Crazy Drumsticks zijn zelf drummende drumstokken die met elkaar in verbinding staan via een microcontroller en daardoor samen een polyritmisch stuk kunnen spelen. De kinderen die motorisch niet in staat zijn om een slagbeweging te maken houden deze drumsticks vast en bepalen waar de stok op speelt (bijvoorbeeld op een tamboerijn, triangel, een afwasteiltje of een boterhamtrommel of afwisselend op verschillende geluidsbronnen). Hierdoor krijgen ze het gevoel dat ze een onderdeel zijn van de muziek die gemaakt wordt en tevens de puls van hun ritme kunnen voelen. Samen met de leerkracht ontwikkelen we manieren en methodes hoe we de bovenstaande instrumenten in kunnen zetten zodat ze ook zelf aan de slag kunnen met hun groep. Ook kijken we samen met de leerkracht naar tal van online instrumenten en apps die uitermate geschikt zijn voor de muziekbeleving van het kind.

Wens voor de toekomst

Onze wens is dat we deze muzieklessen aan meer klassen op school zouden kunnen geven. We hebben nu alleen budget voor 1,5 uur per week, waardoor er maar één groep één keer per week aan de beurt komt. En de vraag naar deze muziekles is groot.

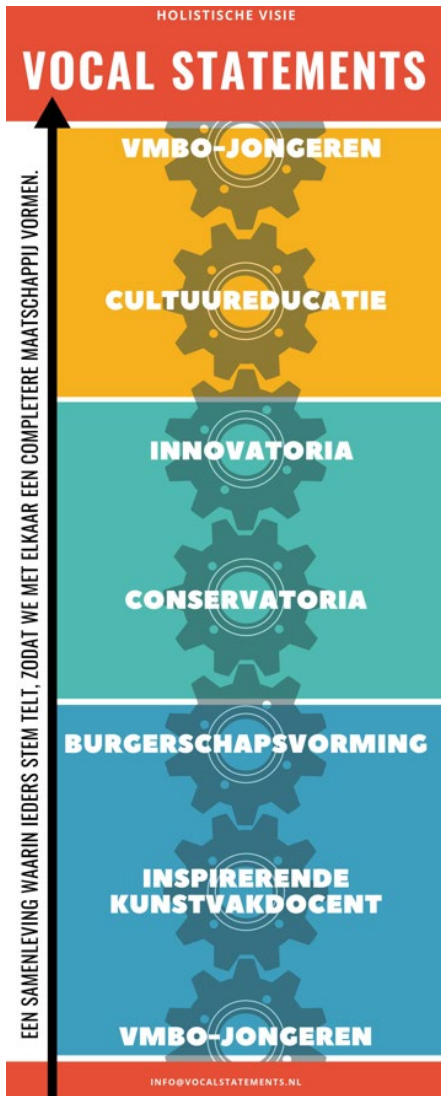
Met muziek zet je raderen in beweging

Vocal Statements neemt muziekonderwijs radicaal op de schop, met educatie- en participatieprojecten waarin de West-Europese muziektraditie's niet langer de norm zijn. Bij voorkeur in het vmbo. Hoe verging het de organisatie na het winnen van de Gouden C 2017?*

Rohan Poldervaart is per 1 september artistiek leider van [Vocal Statements](#) (VOS). "We waren destijds pas zo kort bezig met zingen in het vmbo, dat we de Gouden C-nominatie al een enorm eervolle vermelding vonden," vertelt hij. "Dat we wonnen gaf zo'n mooie energie in het team, het gevoel van 'we zijn nu echt begonnen'. We hadden die bevestiging nodig om verder te gaan op de ingeslagen weg. De Gouden C markeert het begin van onze ontwikkeling, waarin we op zoek gingen naar de kern van kunstonderwijs: de energie aan de kant van de leerlingen laten stromen. Hierin zijn we steeds verder gekomen, ook al zijn we nu, door corona gedwongen, de richting van de spreekstem en burgerschapsvorming opgegaan. Door de Gouden C hadden we bovendien geld voor zaken als een echte cameraman en goede audio voor de registratie van onze concerten in TivoliVredenburg. Je merkte dat leerlingen zich daardoor serieus genomen voelden en trots waren toen ze zagen dat wat ze deden een groter bereik had dan alleen de school. We konden met elkaar iets neerzetten dat past bij onze artistieke ambities. Er zijn veel docenten die daarvoor de kwaliteiten in huis hebben en wij konden nu ook de middelen inbrengen. Dat gaf een boost."

Vanwege corona mocht met schoolklassen zingen tijdelijk niet, maar met spoken word kon de essentie overeind blijven. Muziekdocent Susan Westerveld volgde in deze periode haar afstudeerstage bij Vocal Statements, aan het Trajectum College in de Utrechtse wijk Overvecht. In gesprek met Rohan Poldervaart ontwierp zij een radermodel dat laat zien hoe Vocal Statements werkt; elke schakel zet de volgende in beweging. Rohan en Susan bespreken het model van onder naar boven:

1. VMBO-JONGEREN

Rohan Bestempel vmbo-leerlingen niet als 'laag opgeleid'. Iedereen, ongeacht afkomst, opleiding, sociale klasse, gender of etniciteit, kan anderen inspireren.

Susan Absoluut! Leerlingen stellen mij bijvoorbeeld voor de vraag: ben ik als docent in staat om echt naar je te kijken, naar wie je bent? Het begint bij de leerling, die zet mij in beweging.

2. DE INSPIRERENDE KUNSTVAKDOCENT

Susan Ik breng als docent mijn persoonlijke verhaal mee de klas in. Het project [Reis naar de Toekomst](#), voor vmbo-1 klassen van het Trajectum, begon met het verhaal achter *Amazing grace*: hoe een scheepsramp het leven van de schrijver van het lied beïnvloedde. Ik vertelde ook over mijzelf: dat ik als student vooral thuiskwam om de was te doen, en hoe dat veranderde nadat een oor-operatie van mijn vader misliep - nu vieren we elk goed moment dat hij heeft. Ik vroeg de leerlingen na te denken over een eigen keerpunt. Het is spannend om je emoties te delen met leerlingen, maar ik merkte dat ze oprechte interesse kregen. En in reactie daarop deelden zij ook meer over zichzelf, we konden echt in gesprek. Toen ik hen beter begreep, kon ik mijn aanpak afstemmen op elke leerling. Sommigen hebben er bijvoorbeeld veel aan om elkaar complimenten te geven. Het enige dat vaststond was het thema 'lijflied' en dat we een clip gingen maken. Verder hebben de leerlingen alles zelf aangedragen: statements over de toekomst, de muziek. Een leerling vertelde dat haar ouders in de auto naar Algerije elk jaar een nummer draaiden dat voor het hele gezin stond voor 'samen thuiskomen'. Dat werd de basis.

Rohan Dat is wat een inspirerende kunstvakdocent doet: vanuit de relatie jongeren uitdagen in de zoektocht naar hun identiteit. Kunst is dan niet het doel maar een middel.

3. BURGERSCHAPSVORMING

Susan Niet de traditionele muziekles-doelen staan bij mij voorop, zoals bepaalde ritmes, liedjes of noten leren, maar: je identiteit vinden en leren jezelf te openen, je verstaanbaar te maken en te presenteren. Je stem heb je altijd nodig: in een goed gesprek met je vrienden, een conflict met je ouders... Je stem leren kennen via muziekonderwijs, bereidt jongeren in de veiligheid van de groep voor op hun toekomst in de maatschappij. Zo draag ik als muziekdocent bij aan burgerschapsvorming.

4. CONSERVATORIA

Rohan En die ervaring breng je weer terug het conservatorium in, dat is heel belangrijk. Onze stagiairs zetten ook daar weer iets in beweging.

Susan Mijn hoofdvakdocent aan het conservatorium van Zwolle nam stagelopen in het vmbo al heel serieus, maar dit was mijn eerste ervaring in het cultureel diverse vmbo. Zulke stages kunnen opleidingen tot muziekdocent helpen diverser en inclusiever te worden.

5. INNOVATORIA

Rohan Twee jaar terug zijn we een Innovatorium gestart: een werkplaats voor onderzoek, ontwikkeling en verdieping. Onze muziek- en theaterdocenten treffen daar behalve elkaar ook onze internationale artists in residence en gasten uit de politiek of wetenschap. De échte ontwikkeling vindt plaats op de vloer. Zowel studenten als ervaren docenten krijgen daarom nu begeleiding op school, om zich als docent verder te ontwikkelen. En bij de werving van nieuwe docenten en stagiairs nodigen we ze altijd uit een les op een van de partnerscholen mee te maken.

6. CULTUUREDUCATIE

Rohan Als alle tandwielen van het radermodel in beweging blijven, hebben we straks wereldwijd-georiënteerde kunstvakdocenten, met een sterk bewustzijn van hoe waardevol cultuureducatie juist in het vmbo is.

7. VMBO-JONGEREN

Susan Zo krijg je vmbo-jongeren zoals Anaya, die staat te popelen omdat Vocal Statements haar enthousiast heeft gemaakt om te laten zien wie ze is. Leerlingen zijn trots en zeggen: "Het is zo gaaf dat we dit met z'n allen doen." Ik had als conservatoriumstudent nooit gedacht dat ik op een school als deze zou gaan werken, maar hier heb ik geleerd dat dit is wat ik in het onderwijs wil brengen.

* Toen nog onder de naam Operamakers

Aladdin op Saba

'Maak van de aanwezige culturele diversiteit een kracht'

'Ons doel is dat kinderen zelfbewust van het eiland komen,' aldus Anton Hermans, directeur van de Saba Comprehensive School. De enige middelbare school op het eiland profiteerde van de Regeling voor Cultuureducatie in het vmbo. Inmiddels hebben de leerlingen een show weggeven op Saba Day, Aladin ten tonele gebracht en zijn kunst en cultuur een vast onderdeel van het curriculum. Eerst even de feiten. Saba is een van de Bovenwindse eilanden, met nog geen tweeduizend inwoners. Ongeveer honderd daarvan zijn leerling op de Saba Comprehensive School, waar ook praktijkonderwijs wordt gegeven. Directeur van de school is Anton Hermans. Een paar jaar geleden bezocht hij de Derde Onderwijsconferentie op Sint Eustatius. Onderdeel daarvan was een grote kunst & cultuur-manifestatie. Dat bracht Hermans tot de gedachte: waarom doen wij op Saba er eigenlijk zo weinig mee? 'We boden cultuureducatie op de school aan in de vorm van drama en lessen culturele vorming, maar die hadden voornamelijk een reproducerend karakter. De leerlingen gingen zelf nauwelijks creatief aan de slag. Dat past eigenlijk niet in de holistische benadering die wij op school voorstaan: alles moet in het teken staan van de ontwikkeling van de leerlingen en de ontplooiing van hun talent.'

'Ons doel is dat kinderen zelfbewust van het eiland komen,'

Cultuuromslag

Hermans besloot dat het nodig was dat de school haar cultuureducatie naar een niveau zou tillen waarop de leerling in staat wordt gesteld te creëren en het bestaande aanbod uit te breiden met muziek en drama. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan op een afgelegen eiland van dertien vierkante kilometer. De school zelf beschikte niet over de benodigde expertise en financiële middelen voor de cultuuromslag. 'Min of meer toevallig kwam ik de vmbo-regeling van het Fonds voor Cultuurparticipatie op het spoor,' vertelt Hermans. 'Die honoreerde onze aanvraag met € 100.000. Daarmee konden we onder meer een docent drama en een docent muziek aantrekken en een naschools programma voor verdieping opzetten. Ook was de bedoeling een grote circustent aan te schaffen, waarin de jongeren jaarlijks hun culturele vorderingen kunnen tonen.'

Om deze wensen waar te maken zocht de school een culturele partner en vond die in Saba Association of Caribbean States (SACS). Via hun Cubaanse contacten zorgden zij voor een Cubaanse leraar dans/drama en muziek en acrobatiek. 'Wegens COVID was het een hele uitdaging de leraren naar het eiland te krijgen. De leraar acrobatiek is zelfs tot op heden nog niet gelukt.'

Naschools

De dramadocent is volle kracht vooruit gegaan om de gewenste cultuuromslag te bewerkstelligen. 'Het is een uitdaging om de kinderen de lol van iets anders te laten zien. Met name jongens krijg je moeilijk aan het dansen. Dat zijn soms moeilijke gesprekken. Een van mijn zoons weigerde linksom of rechtsom mee te doen. Zeker bij drama moet je echt uit je schulp kruipen. Uiteindelijk heeft hij toch voor driehonderd mensen op het podium gestaan.' Naast de reguliere lessen is er een naschools programma waarin kinderen met culturele ambities zich verder kunnen ontwikkelen. Hermans: 'Mooi om te zien dat de docenten naast hun reguliere schoolwerk passie en tijd steken in de kinderen. Dat heeft nu al tot mooie dingen geleid, zoals een leerling die zich op klassiek ballet heeft gestort en in haar eentje tijdens de jaarlijkse Saba Day een waanzinnige show neerzette. En in maart hebben de kinderen dankzij naschoolse dramalessen een superspektakel van Aladdin gemaakt. Voor 2022 staat er weer een voorstelling op de rol.'

Hartverwarmend

Onder leiding van dramadocent Dalia Hassell repeteerden zo'n 25 leerlingen na schooltijd voor de musical. Vernisha Robinson kreeg de rol van Jasmine. 'We hebben het vijf keer opgevoerd, steeds voor een man of tachtig. De gemeenschap is gek op entertainment en creativiteit. De ontvangst was dan ook hartverwarmend. Dat maakte het tot een magische ervaring.' Vernisha noemt het zelfs 'a live changing experience'. 'Meedoen aan Aladdin leerde me dat je obstakels kan overwinnen. Dat je iemand anders kan worden, een beter iemand. Voor de musical was ik verlegen en in mezelf gekeerd. Nu ben ik meer

open minded en vind ik groepen niet meer eng.' Vernisha zit in haar laatste jaar. Na haar examen zal ze het eiland verlaten om te gaan studeren. 'Ik wil politieagent worden. Of liever nog: onderzoeker.'

Uitvliegen

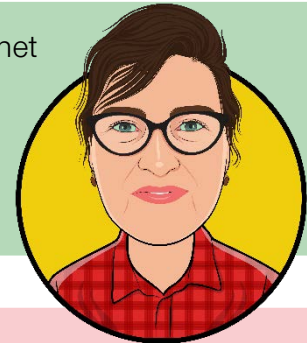
De circustent is er niet van gekomen. Voor een tent van dat formaat bleek nergens plek op het vulkanische eiland. In plaats daarvan zijn er een aantal kleinere tenten aangeschaft die een rol gaan spelen in een soort circusvoorstelling die het tweejarige project afsluit. Op verschillende locaties kunnen dan ouders en andere inwoners van Saba genieten van dans, drama, acrobatiek en jongleren. En met het oog op de toekomst: dans en drama worden een echt vak op Saba Comprehensive School en ingebed in het curriculum. Hermans: 'Als ze straks uitvliegen, willen wij dat kinderen zelfbewust van het eiland komen. Belangrijk daarvoor is dat ze dingen proberen, waarvan ze denken dat ze die niet kunnen. Dan is het mooi om te zien dat ze vervolgens zelfbewust op het podium staan. Dat ze zich net als Vernisha meer bewust zijn van wie ze zijn en wat ze kunnen.'

Vmbo-matchmakers: de aanjagers

Irene de Jong en Mariska de Wit werkten van september 2018 tot juli 2020 als vmbo Matchmaker in de provincie Utrecht. Samen ondersteunden zij zo'n 60 scholen bij alles rondom onze vmbo-regeling: geschikte partners vinden, passende projecten opstellen en subsidie aanvragen - het duo adviseerde bij elke stap. Beiden werken ook als projectleider voortgezet onderwijs bij Kunst Centraal, de provinciale organisatie in Utrecht op het gebied van kunst- en cultuureducatie.

Irene de Jong gaf 12 jaar beeldende vorming en kunstbeschouwing in het Voortgezet onderwijs (vo) voordat ze bij de voorloper van Kunst Centraal consultant en schoolbegeleider werd. Ze ontwikkelde ook (media)kunstprojecten. 'Kunstenaars adviseren hoe ze projecten geschikt kunnen maken voor het onderwijs vind ik nog steeds leuk.'

Mariska de Wit werkte als kunst- en cultuurbemiddelaar primair onderwijs en als coördinator Kunstbende voor ze zich op het vmbo richtte. 'We hielden een informatiebijeenkomst over de eerste vmbo-regeling van het Fonds. Scholen vonden zo'n aanvraag lastig en waren vaak niet bekend met het Fonds. Zo ontstond het plan voor de matchmakers.'

'Er is nog veel te weinig kunst- en cultuureducatie in het vmbo, het praktijkonderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs.'

Waar hadden scholen vooral behoefte aan?

'Aan concrete, haalbare ideeën. Zoals: denk ook eens aan het landgoed naast je, in plaats van een Amsterdams museum; of aan erfgoedprojecten. In Maarsbergen zit geen theater of museum, maar er is wel een terrein vlak bij het vakcollege waar veel te ontdekken valt: van de spanten en het metselwerk tot tuinrichting. En we ontzorgden: met een website met verhelderende informatie, en een praktische checklist om een projectplan kernachtig te schrijven. We gingen naar scholen toe en hadden een heel cultureel netwerk. En korte lijntjes met het Fonds.'

En wat deden jullie voor de culturele partijen?

'We benaderden ook hen actief. We adviseerden: kijk welke scholen op fietsafstand zitten, dan ontdekken leerlingen hun omgeving. Leer scholen en hun behoeften kennen. We hebben een netwerk met de lokale kunstcentra opgericht waarin we interessante voorbeelden deelden, ervaringen uitwisselden en waar ook het Fonds bij aansloot. En wij boden ons aan als meezer voor subsidieaanvragen.'

Schoolvoorbeeld

'Voor mij zijn het Niftarlake College in Maarssen en culturele instelling De Vrijstaat uit Utrecht, een geslaagd voorbeeld van matchmaking. In de aanloop tot de subsidieaanvraag ging de school het belang inzien van een vaste plek voor het vak kunst in het curriculum en het schoolbeleid. De directie werd verantwoordelijk en de school besloot zich te profileren met een techlab en een kunststroming - de verbouwing werd daarop afgestemd. De subsidiepot was helaas al leeg, maar die kunstklas komt er.' En gelukkig komt er dus ook weer een nieuwe regeling.

'Door de subsidieregeling ging er iets áán bij scholen'

'Het Kentalis in Utrecht, een school voor speciaal onderwijs, had een enthousiaste cultuurcoördinator die de leerlingen meer buiten de schoolmuren aan kunst en cultuur wilde laten doen. Lang niet alles is geschikt voor zo'n diverse doelgroep. Een eerste poging viel stil, maar onder een nieuwe schooldirecteur viel op een vo-
inspiratiedag alles op z'n plaats: ze waren erg geraakt door Vocal statements. Muziek is heel geschikt voor kinderen met een taalstoornis. Het werd een maatwerk-samenwerking waarin beide kanten hun expertise konden delen.'

Co-creatie in cultuureducatie voor vmbo werkt!

Met het starten van een proeftuin cultuureducatie voor het vmbo in Flevoland is vanaf 2019 co-creatie als werkvorm ingezet. Hierbij werken scholen, culturele instellingen en scholieren samen aan cultuureducatie bedoeld om het cultuuronderwijs te versterken en de persoonlijke ontwikkeling van jongeren te stimuleren. Gedeputeerde Kunst en Cultuur Michiel Rijsberman: “Nu na twee jaar proefdraaien zie ik dat dit co-creatie experiment geslaagd is en daar ben ik echt trots op.”

Koppelen van kennis en ervaring

Door kennis en ervaring aan elkaar te koppelen en nauw met elkaar samen te werken sluiten vraag en aanbod veel beter op elkaar aan. Hierdoor zijn vanaf de start van de proeftuin vernieuwende, passende en gedragen vormen van cultuureducatie ontwikkeld in het vmbo. Ook docenten beamen dat er meer samenwerking is ontstaan tussen de scholen en hun culturele omgeving. En steeds meer culturele instellingen tonen op hun beurt interesse in een co-creatietraject. Een goede ontwikkeling volgens Rijsberman. “Het is namelijk niet zo vanzelfsprekend dat jongeren in aanraking komen met kunst en cultuur. Door hen hiermee kennis te laten maken tijdens hun schoolperiode, zoals op het vmbo, ervaren zij zelf hoeveel plezier hen dit kan geven voor nu en in hun toekomst. Dat is positief en daarom is het na deze twee jaar van proefdraaien zo belangrijk dat dit groeiende enthousiasme blijvend is en dat scholen en cultuurpartners blijven samenwerken.”

Waarom werkt het?

Het opzetten van een proeftuin cultuureducatie voor het vmbo, waarbij de provincie Flevoland geldelijke middelen en netwerk inzet, kent een lange aanloop met veel vooronderzoek. Het luisteren naar wat de partners nodig hebben en experts de ruimte geven om dit traject te ontwikkelen heeft hierbij zeker geholpen. Het geven van extra tijd, vrijheid en middelen voor de voorbereiding was wellicht niet de meest voor de hand liggende keuze, maar bleek achteraf wel een cruciale factor om tot dit succes te komen. Rijsberman: “Het is een traject van ‘learning by doing’ maar juist dit experimenteren geeft ruimte voor falen en daar leer je juist van. Een andere belangrijke succesfactor is dat de leerlingen zelf mede verantwoordelijk zijn voor het resultaat van dit co-creatie project.”

Studio vmbo is mede mogelijk gemaakt door een zogenoemde proeftuin-subsidie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, aangevuld met bijdragen van de provincie en van de gemeente Almere. Culturele instellingen FleCk, Collage en BonteHond zijn uitvoerende partners.

Gedeputeerde Michiel Rijsberman
fotografe Patricia Pietersen

TIPS

Wat wil jij meegeven aan anderen?

Stel een divers docententeam samen, zodat ze elkaar kunnen helpen; ontwikkel de lesstof in samenspraak met hen en ondersteun ze om de lessen zélf te geven, dan kunnen ze ermee door ook als de subsidie stopt. Docenten kunnen op dit gebied veel meer dan ze eerst zelf denken!

Doen! Als je leerlingen meer dan alleen lesinhoudelijke bagage wilt meegeven, zoals vaardigheden, zelfvertrouwen, mediawijsheid en loopbaanoriëntatie, dan is Cultuurreporters een heel mooi project.

Als je voor Cultuurreporters kunt kiezen, zou ik dat aanraden, juist als je verlegen bent. Je komt sowieso aan de beurt en daardoor leer je vanzelf interviewen

Als je steeds binnen je grenzen blijft, leer je niets.

Geef leerlingen de kans om kennis te maken met andere culturen, perspectieven, werelden en uitingsvormen - helemaal als dat voor hen geen vanzelfsprekendheid is.

Wees je steeds bewust van wat je wilt bereiken en wat de leerlingen zelf willen bereiken, en werk van daaruit, niet vanuit de inhoud.

Het begint met veiligheid: op het moment dat leerlingen zich veilig voelen, durven ze zich open te stellen. Punt.

Start ten eerste alleen een project waar je echt in gelooft. Zo had ik als koördirigent al ervaren dat in groepen zingen een dynamiek oplevert waarin je naar elkaar leert luisteren, elkaar leert aanvoelen, en ik geloof dat dat goed is voor de wereld. Bekijk ten tweede of wat je bent begonnen wel echt werkt. En kijk, tot slot, bij wat níet werkt niet eenzijdig naar de leerlingen, maar ook naar jezelf: misschien heb je de juiste houding nog niet gevonden. Wees bereid om te leren van een leerling.

Je hoort vaak dat je als beginnend docent afstand moet houden en leerlingen u moet laten zeggen, maar stel je juist kwetsbaar op. Met het contact dat je dan krijgt, kun je alle kanten op.

De cultuurcoördinator hoeft niet alles te doen. Betrek je directie en teamgenoten erbij. De directeur stelt op: dit willen we als school; de docenten Nederlands helpen het plan goed te schrijven; de sectie economie stelt de begroting op; geschiedenis helpt bij een erfgoedplan. Zo krijg je draagvlak.

Het gaat in deze regeling niet om kant-en-klare projecten die scholen inkopen, maar om co-creatie. Daarvoor moet je de wensen en behoeftes leren kennen. Dus werk tijdig aan een band met een school.

Maak de leerlingen medeverantwoordelijk voor het co-creatie project.

Colofon

Cultuureducatie vmbo vso pro 2013 - 2020

Deze publicatie is gemaakt door het
Fonds voor Cultuurparticipatie

Concept, samenstelling en redactie

Ingrid Henzen en Elgar Snelders

Auteurs

Annick Driessen, Boudewijn Smid, Hedwig Verhoeven, Michiel Rijsberman, Mieke Buntinx, Jos Netto

Vormgeving

Elgar Snelders

© *Fonds voor Cultuurparticipatie, Utrecht, september 2021*

FONDS VOOR
CULTURPARTICIPATIE

**Nieuwe regeling Cultuureducatie vmbo vso pro:
[Cultuurparticipatie.nl/vmbo](https://cultuurparticipatie.nl/vmbo)**

**Nieuwe regeling Cultuureducatie mbo:
[Cultuurparticipatie.nl/mbo](https://cultuurparticipatie.nl/mbo)**